QuickNotes

FREE STUDY NOTES · PDF

UGC NET Paper 2

Marathi · मराठी (038)

Complete revision notes — all 10 units

10 units | Tables & formulas | Key revision points

01 मराठी भाषेचा उगम आणि विकास
02 यादवकालीन आणि महानुभाव साहित्य
03 वारकरी संत साहित्य
04 पंडिती काव्य आणि शाहिरी
05 आधुनिक मराठी कविता
06 मराठी कादंबरी
07 कथा, नाटक आणि ललित गद्य
08 दलित, ग्रामीण आणि स्त्रीवादी साहित्य
09 मराठी समीक्षा आणि साहित्यशास्त्र
10 भाषाविज्ञान आणि व्याकरण

getquicknotes.com

Edition: November 2026

CONTENTS

What's inside

Ten units of focused revision notes. Each unit ends with a box of key revision points.

01 **मराठी भाषेचा उगम आणि विकास** — महाराष्ट्री प्राकृतापासून आधुनिक मराठीपर्यंत. 3

02 **यादवकालीन आणि महानुभाव साहित्य** — मराठीतील आद्य ग्रंथ. 4

03 **वारकरी संत साहित्य** — ज्ञानेश्वर ते तुकाराम. 5

04 **पंडिती काव्य आणि शाहिरी** — समर्थ रामदास, पंडित कवी, पोवाडा आणि लावणी. 6

05 **आधुनिक मराठी कविता** — केशवसुतांपासून नवकवितेपर्यंत. 7

06 **मराठी कादंबरी** — पहिल्या कादंबरीपासून आजपर्यंत. 8

07 **कथा, नाटक आणि ललित गद्य** — मराठी कथा, रंगभूमी आणि ललित निबंध. 9

08 **दलित, ग्रामीण आणि स्त्रीवादी साहित्य** — परिवर्तनवादी साहित्यप्रवाह. 10

09 **मराठी समीक्षा आणि साहित्यशास्त्र** — भारतीय-पाश्चात्त्य साहित्यशास्त्र आणि मराठी समीक्षक. 11

10 **भाषाविज्ञान आणि व्याकरण** — मराठी व्याकरण, लेखनविषयक नियम आणि भाषाविज्ञान. 12

How to use these notes

- Read one unit at a time, then test yourself with its key revision points.
- Make your own short notes on topics you find difficult.
- Units follow the main areas of the official syllabus — the exact unit list can change between sessions.
- Always check the latest syllabus and notices on the official UGC NET portal: **ugcnet.nta.ac.in**.

UNIT 01

मराठी भाषेचा उगम आणि विकास

महाराष्ट्री प्राकृतापासून आधुनिक मराठीपर्यंत.

- मराठीचा उगम महाराष्ट्री प्राकृत व अपभ्रंशातून झाला.
- जुने मराठी शिलालेख — अक्षी (इ.स. 1012) व श्रवणबेळगोळ (सुमारे इ.स. 1116-17); 'कुवलयमाला' (इ.स. 779) मध्ये मराठी भाषकांचा उल्लेख.
- मराठीच्या बोली — अहिराणी, वऱ्हाडी, कोकणी-मराठी, मालवणी, झाडीबोली.
- मराठीला 2024 मध्ये अभिजात भाषेचा दर्जा मिळाला.

★ महत्त्वाचे मुद्दे

- उगम — महाराष्ट्री प्राकृत.
- अक्षी, श्रवणबेळगोळ — जुने मराठी शिलालेख.
- अहिराणी, वऱ्हाडी — मराठीच्या बोली.
- अभिजात भाषा दर्जा — 2024.

UNIT 02

यादवकालीन आणि महानुभाव साहित्य

मराठीतील आद्य ग्रंथ.

- मुकुंदराज — 'विवेकसिंधु' (मराठीतील आद्य ग्रंथ मानला जातो).
- महानुभाव पंथ — संस्थापक चक्रधर स्वामी; म्हाइंभट — 'लीळाचरित्र' (मराठीतील पहिले चरित्र).
- महानुभावांचे सात ग्रंथ (साती ग्रंथ); 'सकळ लिपी' ही सांकेतिक लिपी.

★ महत्त्वाचे मुद्दे

- 'विवेकसिंधु' — मुकुंदराज.
- 'लीळाचरित्र' — म्हाइंभट.
- महानुभाव पंथ — चक्रधर स्वामी.
- साती ग्रंथ — महानुभाव.

UNIT 03

वारकरी संत साहित्य

ज्ञानेश्वर ते तुकाराम.

संत	प्रमुख रचना
संत ज्ञानेश्वर	'ज्ञानेश्वरी' (भावार्थदीपिका, 1290), 'अमृतानुभव', 'चांगदेव पासष्टी'
संत नामदेव	अभंग; पंजाबपर्यंत भक्तिप्रसार (गुरु ग्रंथ साहिबमध्ये रचना)
संत एकनाथ	'एकनाथी भागवत', 'भावार्थ रामायण', भारुडे
संत तुकाराम	'तुकाराम गाथा' — अभंग
संत जनाबाई, चोखामेळा	अभंग

★ **महत्त्वाचे मुद्दे**

- 'ज्ञानेश्वरी' — 1290, गीतेवरील भाष्य.
- भारुडे — संत एकनाथ.
- 'गाथा' — संत तुकाराम.
- नामदेवांच्या रचना — गुरु ग्रंथ साहिबमध्ये.

UNIT 04

पंडिती काव्य आणि शाहिरी

समर्थ रामदास, पंडित कवी, पोवाडा आणि लावणी.

- समर्थ रामदास — 'दासबोध', 'मनाचे श्लोक'.
- पंडित कवी — वामन पंडित ('यथार्थदीपिका'), मोरोपंत ('आर्याभारत'), रघुनाथ पंडित ('नलदमयंती स्वयंवराख्यान').
- शाहिरी — पोवाडा (वीररस) आणि लावणी (शृंगाररस); शाहीर — रामजोशी, होनाजी बाळा, अनंत फंदी, प्रभाकर.
- 'अफजलखानाचा वध' हा अज्ञानदासाचा पोवाडा प्रसिद्ध.

★ महत्त्वाचे मुद्दे

- 'दासबोध' — समर्थ रामदास.
- 'आर्याभारत' — मोरोपंत.
- पोवाडा — वीररस; लावणी — शृंगाररस.
- अफजलखान वध पोवाडा — अज्ञानदास.

UNIT 05

आधुनिक मराठी कविता

केशवसुतांपासून नवकवितेपर्यंत.

- केशवसुत — आधुनिक मराठी कवितेचे जनक ('तुतारी', 'नवा शिपाई').
- रविकिरण मंडळ (1923) — माधव ज्युलियन, यशवंत.
- बा. सी. मर्ढेकर — नवकाव्याचे प्रवर्तक ('काही कविता').
- कुसुमाग्रज (वि. वा. शिरवाडकर) — 'विशाखा'; ज्ञानपीठ (1987); 27 फेब्रुवारी — मराठी भाषा दिन.
- विंदा करंदीकर (ज्ञानपीठ 2003), ना. धों. महानोर, नामदेव ढसाळ ('गोलपिठा').

★ महत्त्वाचे मुद्दे

- आधुनिक कवितेचे जनक — केशवसुत.
- नवकविता — मर्ढेकर.
- मराठी भाषा दिन — 27 फेब्रुवारी (कुसुमाग्रज जन्मदिन).
- 'गोलपिठा' — नामदेव ढसाळ.

UNIT 06

मराठी कादंबरी

पहिल्या कादंबरीपासून आजपर्यंत.

लेखक	कादंबरी
बाबा पदमनजी	'यमुनापर्यटन' (1857) — पहिली मराठी कादंबरी
हरी नारायण आपटे	'पण लक्षात कोण घेतो' — सामाजिक कादंबरी
वि. स. खांडेकर	'ययाति' — ज्ञानपीठ (1974), मराठीतील पहिले ज्ञानपीठ
साने गुरुजी	'श्यामची आई'
भालचंद्र नेमाडे	'कोसला' (1963); 'हिंदू'; ज्ञानपीठ (2014)
शिवाजी सावंत	'मृत्युंजय'

★ **महत्त्वाचे मुद्दे**

- पहिली कादंबरी — 'यमुनापर्यटन'.
- पहिले मराठी ज्ञानपीठ — वि. स. खांडेकर.
- 'कोसला' — भालचंद्र नेमाडे.
- 'मृत्युंजय' — शिवाजी सावंत.

UNIT 07

कथा, नाटक आणि ललित गद्य

मराठी कथा, रंगभूमी आणि ललित निबंध.

- नवकथा — गंगाधर गाडगीळ, अरविंद गोखले, पु. भा. भावे, व्यंकटेश माडगूळकर.
- विष्णुदास भावे — 'सीता स्वयंवर' (1843) — मराठी रंगभूमीचा प्रारंभ.
- अण्णासाहेब किर्लोस्कर — 'संगीत शाकुंतल'; विजय तेंडुलकर — 'घाशीराम कोतवाल', 'शांतता! कोर्ट चालू आहे'.
- पु. ल. देशपांडे — 'व्यक्ती आणि वल्ली', 'बटाट्याची चाळ'.

★ महत्त्वाचे मुद्दे

- मराठी रंगभूमीचा प्रारंभ — 1843, विष्णुदास भावे.
- 'घाशीराम कोतवाल' — तेंडुलकर.
- 'व्यक्ती आणि वल्ली' — पु. ल. देशपांडे.
- नवकथा — गाडगीळ, गोखले.

UNIT 08

दलित, ग्रामीण आणि स्त्रीवादी साहित्य

परिवर्तनवादी साहित्यप्रवाह.

- दलित साहित्य — बाबुराव बागूल ('जेव्हा मी जात चोरली होती'), शरणकुमार लिंबाळे ('अक्करमाशी'), दया पवार ('बलुतं').
- ग्रामीण साहित्य — आनंद यादव ('झोंबी'), शंकर पाटील, र. वा. दिघे.
- स्त्रीवादी लेखन — गौरी देशपांडे, मेघना पेठे; आत्मचरित्र — लक्ष्मीबाई टिळक ('स्मृतिचित्रे').

★ महत्त्वाचे मुद्दे

- 'बलुतं' — दया पवार.
- 'अक्करमाशी' — शरणकुमार लिंबाळे.
- 'झोंबी' — आनंद यादव.
- 'स्मृतिचित्रे' — लक्ष्मीबाई टिळक.

UNIT 09

मराठी समीक्षा आणि साहित्यशास्त्र

भारतीय-पाश्चात्त्य साहित्यशास्त्र आणि मराठी समीक्षक.

- रससिद्धान्त (भरतमुनी), ध्वनी (आनंदवर्धन); पाश्चात्त्य — अॅरिस्टॉटल (विरेचन), लाँजायनस (उदात्तता).
- मराठी समीक्षक — रा. भा. पाटणकर ('सौंदर्यमीमांसा'), बा. सी. मर्ढेकर ('सौंदर्य आणि साहित्य'), द. के. केळकर, भालचंद्र नेमाडे ('टीकास्वयंवर').
- देशीवाद — भालचंद्र नेमाडे.

★ महत्त्वाचे मुद्दे

- 'सौंदर्य आणि साहित्य' — मर्ढेकर.
- देशीवाद — नेमाडे.
- रससिद्धान्त — भरतमुनी.
- विरेचन — अॅरिस्टॉटल.

UNIT 10

भाषाविज्ञान आणि व्याकरण

मराठी व्याकरण, लेखनविषयक नियम आणि भाषाविज्ञान.

- मराठी व्याकरणकार — दादोबा पांडुरंग ('मराठी भाषेचे व्याकरण', 1836) — मराठी व्याकरणाचे पाणिनी.
- मो. के. दामले — 'शास्त्रीय मराठी व्याकरण' (1911).
- शब्दांच्या जाती आठ; प्रयोग — कर्तरी, कर्मणी, भावे.
- भाषाविज्ञान — ध्वनिविचार, रूपविचार, वाक्यविचार, अर्थविचार; सामाजिक भाषाविज्ञान.

★ महत्त्वाचे मुद्दे

- मराठी व्याकरणाचे पाणिनी — दादोबा पांडुरंग.
- 'शास्त्रीय मराठी व्याकरण' — मो. के. दामले.
- शब्दांच्या आठ जाती.
- प्रयोग — कर्तरी, कर्मणी, भावे.

QuickNotes

Learn Quickly. Prepare Smartly.

More free study notes

Free PDFs for UGC NET Paper 1, every Paper 2 subject, IBPS RRB and SSC CHSL — no sign-up.

www.getquicknotes.com

Free for personal study — not for sale. You may share this PDF unchanged and free of charge.

QuickNotes is an independent educational platform. It is not affiliated with, endorsed by or connected to the University Grants Commission (UGC), the National Testing Agency (NTA) or any government examination authority. These are original revision notes; always refer to the official notification for exam dates, eligibility, pattern and syllabus.

Found a mistake? Email support@getquicknotes.com · Edition: November 2026